

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-16>

УДК 336.773(477)

НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКОВОСТІ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ В БАНКІВСЬКОМУ БІЗНЕСІ

AREAS OF RESEARCH ON THE RISKINESS OF CREDIT OPERATIONS IN THE BANKING BUSINESS

Лінтур Інна Володимирівнакандидат економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8009-1392>**Ковач Сергій Степанович**магістр,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7665-2238>**Lintur Inna, Kovach Sergiy**

Mukachevo State University

Стаття присвячена характеристиці кредитних ризиків у банківській діяльності в цілому, а також пошуку ефективних шляхів зниження. Визначено найефективніші та найбільш поширені способи аналізу кредитних ризиків та вибору потрібних методів їх вимірювання. Окреслено внутрішні і зовнішні напрямки мінімізації, способи зменшення негативних впливів кредитних ризиків на банківську діяльність у цілому. Проаналізовано значення нормативів НБУ покликаних регулювати величину кредитного ризику в банківській діяльності. Наведено шляхи виявлення ризиковості кредитних операцій через аналіз якості кредитного портфелю банку. Для оцінки ефективності кредитних операцій важливим є визначення якості кредитних операцій, розраховавши обсяг непрацюючих кредитів, так званих NPL.

Ключові слова: кредитний ризик, управління ризиком, чинники впливу на кредитний ризик, нормативи кредитного ризику, мінімізація кредитного ризику.

Статья посвящена характеристике кредитных рисков в банковской деятельности в целом, а также поиску эффективных путей их снижения. Определены наиболее эффективные и наиболее распространенные способы анализа кредитных рисков и выбора нужных методов их измерения. Определены внутренние и внешние направления минимизации, способы уменьшения негативных воздействий кредитных рисков на банковскую деятельность в целом. Проанализировано значение нормативов НБУ призванных регулировать величину кредитного риска в банковской деятельности. Приведены пути выявления рискованности кредитных операций через анализ качества кредитного портфеля банка. Для оценки эффективности кредитных операций важным является определение качества кредитных операций, рассчитав объем неработающих кредитов, так называемых NPL.

Ключевые слова: кредитный риск, управление риском, нормативы кредитного риска, минимизация кредитного риска.

The article is devoted to the characterization of credit risks in banking in general, as well as the search for effective ways to reduce. The most effective and most common ways of analyzing credit risks and choosing the right methods for measuring them are identified. The internal and external directions of minimization, ways of reduction of negative influences of credit risks on banking activity as a whole are outlined. The value of NBU standards designed to regulate the amount of credit risk in banking is analyzed. Ways to identify the riskiness of credit operations through the analysis of the quality of the bank's loan portfolio are presented. To assess the effectiveness of credit operations, it is important to determine the quality of credit operations by calculating the amount of non-performing loans, the so-called NPL. The problem of non-repayment of loans is not new to the banking system in recent years. But paradoxically, the country's largest bank has the largest share of these problem loans, making it the most unprofitable. On average, in 2018, 85.11% of all Privatbank loans are non-performing, which confirms the hypothesis that the presence of systemically important banks is detrimental to the economy due to the excessive concentration of risks in these banks. Since 2014, the deterioration of the economic situation in the country and, as shown by our

analysis, inefficient management of the loan portfolio of CB "PrivatBank" has significantly affected the quality of its lending operations. Thus, during the last 5 years of the bank's activity the share of overdue loans has significantly increased, the level of credit risk has also tended to increase. It is concluded that the bank can act in several ways when lending: either accept credit risk or minimize it; credit risks can be minimized using internal and external minimization methods, each of which is appropriate and effective. Therefore, to reduce the credit risk of the bank it is necessary to make a detailed risk analysis, select the necessary methods of measuring it and ways to minimize it in order to avoid its negative impact on the bank as a whole. However, the complexity of this issue and a number of specific aspects require further scientific research to minimize credit risk.

Keywords: credit risk, risk management, credit risk standards, credit risk minimization.

Постановка проблеми. Оцінюючи ефективність кредитних операцій, варто розуміти, що такі операції є найдохіднішими у банківській діяльності. Проте виковий рівень доходності зажди супроводжується і високим рівнем ризиковості. Це обумовлює необхідність детального їх вивчення та регулювання на всіх рівнях банківського бізнесу та банківської діяльності в Україні, що свідчить про актуальність окресленого питання. Також, протягом останніх років спостерігається збільшення ризиків настання неплатоспроможності позичальника, які обумовлені впливом зовнішніх факторів. З огляду на те, що такі фактори носять «новий характер», тобто, з такими ризиками банківська ще не стикалася, або стикається не так часто, виникає необхідність періодично аналізувати наявність чинників впливу на ризиковість банківського бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вагомий внесок у дослідження шляхів зниження кредитних ризиків як напряму мінімізації їх негативних впливів зробили такі вчені: Верхуша Н. [1], Івасів Б. [2], Ілляшенко С. [4] та ін. Великий обсяг дослідницького матеріалу за темою статті можна почерпнути з аналітики міжнародних аналітичних економічних платформ [6], інформації наведеної на сайті Національного банку України [4] та ін. [5]. Разом з тим не всі аспекти цієї багатогранної проблеми з'ясовані і отримали належне обґрунтування.

Формулювання цілей статті. Метою статті є пошук шляхів зниження кредитних ризиків як напряму мінімізації їх негативного впливу. Отже, необхідно з'ясувати інструментарій їх аналізу, з метою деталізації можливостей зниження їх негативних впливів на ефективність та прибутковість банківського бізнесу загалом та банківської системи України загалом.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи банківський бізнес на всіх рівнях виникає розуміння необхідності вчасного реагування на швидкі зміни в глобальному діловому середовищі, де ми маємо появу нових ризиків ведення бізнесу. Зокрема, це ризики пов'язані

з політичними факторами та з пандемією COVID-19. Крім того, наслідки пандемії COVID-19 поширюються на різні типи ризиків: економічні, політику та суспільний тиск.

Зростання неплатоспроможності та непрацездатних позик у 2021 році в результаті пандемії негативно впливає на світовий банківський сектор, що призводить до зменшення кредитів для бізнесу.

Політична криза в країні призводить до періодичних дострокових виборів, тим самим спричиняючи свіжу кризу у співпрацю єврозоною та світовим банківським бізнесом, впливаючи при цьому на транскордонну торгівлю та інвестиції з бізнесом ЄС.

Широко поширена основа для виникнення ризиків, висвітлених у цьому дослідженні, підсилює той факт, що командам фінансів у банках потрібно боротися із наслідками дедалі складнішого та глобалізованішого світу.

Багато аналітиків вважають, що світова економіка вступає в період сильного нового зростання, особливо на ринках, що розвиваються. Наприклад, Азія зараз відповідає за третину світового ВВП, тоді як Африка має сім з десяти найбільш швидкозростаючих економік планети. А середній клас Південної Америки швидко розширюється. Для канадського бізнесу, який прагне зростання, такий розвиток подій є дуже перспективним. У той же час, однак, ці нові ринки можуть бути ризикованими для непідготовлених. Найсерйозніша небезпека – це не отримання грошей з причин, які можуть варіюватися від банкрутства клієнта до введення урядом валютного контролю.

Дослідження світового досвіду формує таке можливі шлях уникнення проблеми кредитного ризику, тобто ризику неплатоспроможності:

1. Ретельна перевірка кредитної історії нового клієнта. Цьому сприятиме пошук корпоративної інформації, який може бути складним, особливо для ринків, що розвиваються.

2. Вагомим інструментом для управління кредитним ризиком клієнта – це побудова дов-

гострокових, надійних відносин. Очевидно, що для повного досягнення цього можуть знадобитися роки. Але закладення основи, шляхом обговорення умов кредитування з новим клієнтом перед тим, як продовжити кредитування допоможе вам оцінити ставлення клієнта до кредиту та гарантувати, що всі сторони чітко розуміють, що від них очікують.

3. Встановлення кредитних лімітів. Щоб встановити кредитний ліміт для нового клієнта, ми можемо використовувати такі інструменти, як: звіти кредитних агентств, які можуть надати вичерпну інформацію про фінансову історію компанії. Банківські звіти, які повинні містити детальну інформацію про відносини банку з компанією, кредитну історію компанії та рівень і якість обслуговування нею боргу. Аудиторська фінансова звітність дає можливість високої оцінки ліквідності бізнесу, прибутковості та грошових потоків.

4. Чіткість умов кредитування за договорів. Договір кредитування, який включає чітко сформульовані, вичерпні умови кредитування, мінімізує ризик суперечок та покращує шанси отримати повну та своєчасну оплату за користування кредитним ресурсом.

5. Використання страхування кредитних та / або політичних ризиків. Досвід провідних країн світу, дає можливість почерпнути корисну інформацію щодо функціонування асоціацій страхування кредиторсько-дебіторської заборгованості з метою отримання інформації про страхування банківського бізнесу від несплати кредиту. Зокрема, такі об'єднання пропонують повний набір страхових продуктів, які можуть захистити банк від несплати, скасування контракту, порушення договору, експропріації, валютних обмежень, політичного насильства тощо.

6. Використання факторингу. Для цього банк продає свою дебіторську заборгованість факторинговій компанії за її грошову вартість за мінусом знижки. Це дає можливість банку отримання грошей негайно, оскільки не доведеться чекати оплати – замовник заплатить факторинговій компанії замість банку.

7. Розробка стандартного процесу обробки прострочених рахунків. Шанси банку на стягнення коштів на простроченому рахунку є найвищими протягом перших 90 днів після закінчення терміну. Якщо банківська установа має усталений порядок роботи з простроченими рахунками, є можливість розпочати процес інкасації, як тільки банківський фахівець дізнається, що є проблема в обслуговуванні боргу.

В реаліях українського банківського бізнесу, з метою мінімізації негативних проявів настання кредитного ризику, банки змушені широко застосовувати економічні нормативи НБУ. Зокрема, аналіз показників таких нормативів наведено в таблиці 1:

1) протягом усіх аналізованих років значення нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента не перевищувало нормативного – 25%. Якщо у 2016 році його значення було максимальним і становило 21,48%, то до 2020 року воно знизилося до 17,61%, що є найнижчим результатом усього аналізованого періоду. На початку 2021 року можна спостерігати тенденцію до росту – 19,14 п.п.;

2) динаміка значень нормативу великих кредитних ризиків демонструє нам поступове і незмінне його зниження. Якщо у 2017 році його значення дорівнювало 308,27 %, то до березня 2021 року воно знизилося до 89,37%, що на 220,88% менше, ніж у 2017 році. Всі значення нормативу великих кредитних ризиків не перевищують своїх нормативних значень, тобто вони не перевищують регулятивний капітал у 8 кратному розмірі;

3) відбувається різке зниження нормативу максимального розміру кредитів, гарантій та поручительства, наданих одному інсайдеру. Починаючи з 2017 року (36,72%) його значення різко знижувалося аж до березня 2021 року і в кінцевому результаті склало 4,10% при його нормативному значенні – менше 5%.

Таблиця 1
Середні значення економічних нормативів НБУ за системою банків України [6]

Показник нормативу	Н7	Н8	Н9
2021 (станом на березень)	19,14	87,39	4,10
2020	17,61	105,00	7,02
2019	19,83	176,23	10,41
2018	20,29	208,31	17,89
2017	21,48	308,27	36,72

Також, на нашу думку, вартим уваги є дослідження ризиковості кредитних операцій через аналіз їх. Якості. Для оцінки ефективності кредитних операцій важливим є визначення якості кредитних операцій, розрахувавши обсяг непрацюючих кредитів, так званих NPL. Як свідчать дані табл. 2, найменша питома вага проблемних кредитів спостерігалася в 2014 році, але це було пов'язано, головним чином, з недостовірною оцінкою рівня ризику

Таблиця 2

Аналіз якості кредитних операцій КБ «ПриватБанк» у 2014–2018 рр. [7]

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Непрацюючі кредити (NPL), млн. грн.	9 953	26 706	19 281	170 266	225432
Загальна сума кредитів клієнтам, млн. грн.	180 714	217 689	227 924	237 181	291 936
Питома вага непрацюючих кредитів (NPL) в загальній сумі кредитів клієнтам	5,5%	12,3%	8,5%	71,8%	77,2%

позичок. Останні два роки кредитні операції банку демонструють максимальний рівень токсичності – 71,8% та 77,2% відповідно при рекомендованому значенні – до 5%.

За словами Олега Сергєєв, члена правління ПриватБанку з питань корпоративного бізнесу, Голови Кредитного комітету, токсичний портфель банку, отриманий у «спадок», був у розмірі 213 млрд грн: це 206 млрд грн кредитів і майже 7 млрд грн непрофільних банківських активів. Це 1147 об'єктів: житлова іпотека, паркомісця, АЗС, нафтобази, готелі, 2/3 гірськолижного курорту Буковель разом з підприємствами і лижними трасами. Створено спецпідрозділ, який займається продажем непрофільних активів на трьох майданчиках. Значна частина проблемних кредитів забезпечена менше ніж на 2% – кредити на 206 млрд грн забезпечено заставою лише на суму 4,4 млрд грн. Але вірогідність, що вони будуть відібрані та продані мінімальна. Проблема неповернення кредитів не є новою для банківської системи протягом останніх років. Але парадоксальним є факт, що у найбільшому банку країни є наявна найбільша частка цих проблемних кредитів, що робить його найбільш збитковим. В середньому за 2018 р. 85,11% всіх кредитів «Приватбанку» є непрацюючими, що підтверджує гіпотезу про те, що наявність системно важливих банків пагубна для економіки через надмірну концентрацію ризиків в даних банках. Водночас, великий обсяг проблемної заборгованості «Приватбанку» за кредитами негативно впливає на капітал банку та унеможлиблює кредитування нових проектів підприємств [8].

Отже, підсумовуючи наведене, відмітимо, що починаючи з 2014 р. погіршення економічної ситуації в країні та, як показав проведений нами аналіз, неефективне управління портфелем позик КБ «ПриватБанк» значним чином позначилося на якості його кредитних операцій. Так, протягом останніх 5 років діяльності банку значно зросла питома вага прострочених кредитів, рівень кредитного ризику відповідно також мав тенденцію до зростання. З метою зниження ризикованості кредитної діяльності КБ «ПриватБанк» використовує різні варіанти повернення боргів, наразі обмежено кредитування корпоративних клієнтів, валютне кредитування, кредитування великих кредитів, підвищено вимоги до забезпечення кредиту та вжито ряд інших заходів. На кінець 2018 року банку вдалося покращити захищеність кредитного портфеля та отримати прибуток, найбільшій по банківській системі України.

Висновки. З наведеного вище можна зробити такі висновки: - при здійсненні кредитування банк може діяти декількома способами: або прийняти кредитний ризик або мінімізувати його.

Отже, для зниження кредитного ризику банку необхідно зробити детальний аналіз ризику, підібрати необхідні методи його вимірювання та способи мінімізації з метою, щоб уникнення негативного його впливу на діяльність банку в цілому.

Проте складність цього питання та ряд специфічних аспектів вимагають подальших наукових пошуків шляхів мінімізації кредитного ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Верхуша Н.П. Методи мінімізації кредитного ризику банку. *Вісник Української академії банківської справи : науково-практичний журнал*. 2010. № 2(29). С. 23.
- 2.Івасів Б. Економічний зміст та форми страхування. *Вісник НБУ*. 2008. Вип. 7. С. 62.
- 3.Ілляшенко С. Кредитні ризики та створення резервів для їх покриття. *Вісник НБУ*. 2009. Вип. 6. С. 38.
- 4.Офіційний сайт НБУ. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 05.04.2021).
- 5.Фінансова звітність Публічного Акціонерного Товариства КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/about/fnansovaja-otchetnost/> (дата звернення: 05.04.2021).
- 6.Blog for international trade community. URL: <https://www.tradeready.ca> (дата звернення: 16.04.2021).

REFERENCES:

1. Verkhusha, N. (2010) Metody minimizatsii kreditnoho ryzyku banku [Methods of minimization of the credit market of banks]. *Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking: scientific and practical journal*, no. 2(29), p. 23.
2. Ivasiv, B. (2008) Ekonomichnyy zmist ta formy strakhuvannya kredytiv [Economic content and forms of credit insurance]. *Bulletin of the NBU*, vol. 7, p. 62.
3. Ilyashenko, S. (2009) Kredytne ryzyko ta stvorennia rezerviv dlya yikh pokryttya [Credit risks and creation of reserves to cover them]. *Bulletin of the NBU*, vol. 6, p. 38.
4. Official site of the NBU. URL: <http://www.bank.gov.ua>
5. Financial statements PJSC CB «PrivatBank». URL: <https://privatbank.ua>
6. Blog for international trade community. URL: <https://www.tradeready.ca>